

GELİNLİK DEĞİL KEFEN GİYDİRİLMİŞ ÇOCUKLAR*

Avukat Sema AKSOY**

* Ankara Barosu Başkanı Avukat Sema Aksoy'un, Türkiye Barolar Birliği, Ankara Barosu ve Türk Hukukçu Kadınlar Derneği tarafından 23 Ocak 2014 tarihinde ortaklaşa düzenlenen "Çocuk Gelinler" konulu panelde yaptığı konuşmanın metni.

** Ankara Barosu Başkanı.

Türkiye'nin yoğun gündemi içerisinde arka sıralara düşmüşken Kader'in ölümü ile tekrar gündeme gelen “*çocuk gelinler*” konusunu bugün işleyeceğiz. Toplantıya öncülük eden Türkiye Barolar Birliği'ne ve Türk Hukukçu Kadınlar Derneği'ne teşekkür ediyorum.

Artık bunlara “*çocuk gelin*” demeyelim. Gelin kimdir? Gelin, özgür iradesiyle evlilik akdinin tarafı olup, evlenen kadındır. Çocuk ile gelin ya da evlilik bir arada kullanılmamalıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 16. maddesine göre evlenme sözleşmesi ancak, evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır. Bir çocuğun, hayatın, evlilik kurumunun sorumluluğunu taşıması, sonuçlarını kestirmesi mümkün değildir. 18 yaşından önce hiçbir konuda tasarruf hakkı verilmeyen çocuğun evlendirilmesi ve “*bundan sonra, kendi vücudunla, psikolojinle, hayatınla ilgili tasarrufta bulunacaksın*” denilerek çekip gidilmesi, ne insanlığa ne hukuka, ne de vicdana sığmamaktadır. Bunu gelenek, görenek ve toplumsal yapıyla izah etmeye çalışmak suçtu örtbas etmeye çalışmaktır. **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nun ifade ettiği üzere, erken yaşta evlilikleri “masumane” olarak nitelendirmek ise mümkün değildir. Söz konusu olan, bir çocuğun bütün haklarından mahrum edilmesidir.**

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile tanımlanan “*çocuk*” kavramı, hukuk sistemimiz içerisinde bir tek Çocuk Koruma Kanunu'nda bulunmaktadır. Buna göre, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Çocuklarla ilgili düzenlemelerin bu tanım çerçevesine yapılması zorunludur. Hal böyle iken Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesinde evlenebilmek için 17 yaşının doldurulması şartı konulmuş, olağanüstü durumlar ve pek önemli sebeplerle 16 yaşını doldurmuş çocuklara hakim izni ile evlenebilme imkanı getirilmiştir. Ayrıca, Medeni Kanun'un 11. maddesi ile erginlik (*rüşt*) yaşı 18 olarak belirlenmiş, evlenmenin kişiyi ergin kılacağından söz edilmiştir. Yine, Medeni Kanun'un 12. maddesinde 15 yaşını dolduran küçük, kendi isteği, velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilmektedir. Ataerkil ve geleneksel toplum yapımızın, bu evlilikleri normalleştirilmesi ve meşrulaştırmasının aracı, ne yazık ki bir yandan bu yasal düzenlemeler olmaktadır.

Çocuklarını evlendirirken suç işlediklerinin farkında olmayan aileler, farkında olmakla birlikte, buna göz yuman ve gerekli ihbarlarda bulunmayan kamu personeli muhtar, kaymakam, jandarma, polis, öğretmen ve hatta gözünün önünde işlenen suçtu bildirmeyen akraba, komşu vs. her kişi Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri gereğince cezai sorumluluğu olduğunun farkına varmalıdır. Bu farkındalığı yaratacak olan da devlet ve devletin kurumlarıdır. İşte aslında Anayasa'da tarif edilen “*sosyal hukuk devleti*” olma anlayışının gereği de budur. Bugüne kadar, bu sorumluluğun tam anlamı ile yerine getirildiğini söylemek ise mümkün olamamaktadır. Halbuki, Türk Ceza Kanunu'nun 103. maddesinde “*çocuğu cinsel yönden istismar eden kişinin*

3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı” açıkça hüküm altına alınmıştır. Burada çocuktan kasıt, “15 yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklardır.”

Türk Medeni Kanunu’na göre evlenme, resmi makamlar huzurunda yapılacak akit ile gerçekleşebilmektedir. Ne var ki, Türkiye’nin pek çok yerinde resmi nikah olmadan sadece dinsel tören ile evlilikler kurulabildiğinden, erken yaşta evlilik sorunu çözülememektedir. Dinsel inançların, gelenek ve göreneklerin ve toplumsal yaşam biçiminin dayattığı bu durum, sorunun önündeki en büyük engel olarak durmaktadır.

Türk Ceza Kanunu’nun 230. maddesinin 5. fıkrasında da “Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak medeni nikah yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun 230. maddesinin 6. fıkrasında da, “evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için “dinsel tören” yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir” şeklinde düzenleme ile **1926’dan beri Türkiye Cumhuriyeti Sınırları içerisinde resmi evlilik belgesini görmeden “dinsel tören” yapmak “suç” olarak görülmüştür.** Bu durum bize, esasen 1926’dan bu yana arzulanan ve hedeflenen sisteme ve uygulamaya henüz ulaşamadığımızı göstermektedir.

Türk Ceza Kanunu’nda ayrıca işlenmekte olan bir suçu bildirmemek de suç olarak öngörülmüştür. Bu kapsamda, Türk Ceza Kanunu’nun 278. Maddesinde, “işlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi bir yıldan altı yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır” hükmü yer almaktadır.

Ayrıca kamu görevlisinin suçu bildirmemesi halinde de 279. madde devreye girmekte, “kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini, göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” şeklindeki düzenleme ile kamu görevlileri işlenen bir suçu bildirmekle yükümlü kılınmıştır. Kız çocuklarının “eş” olarak meşrulaştırılmasında bir araç olarak öne çıkarılan “dinsel töreni” yerine getiren din görevlilerinin de sorumluluğu bu madde kapsamında değerlendirilmelidir.

Öte yandan kız çocuğunun ana babasının onayıyla ve de sıklıkla karşılaştığı üzere “başlık parası” gibi uygulamalar çerçevesinde bir bedel karşılığında erken veya zorla evlendirilmesi de “cinsel istismar” suçu bağlamında çocuğu “mağdur” olarak konumlamaktadır. Türk Ceza Kanunu’nun “çocukların cinsel istismarı” başlıklı 103. Maddesinde, on beş yaşından küçük kız çocuklarının evlendirilmeleri fark edildiği takdirde, evlenen kişi ile birlikte, hem bu kişinin, hem de kız çocuğunun anne ve babaları da cinsel istismar suçuna iştirak kapsamında adli

işleme dahil edilmektedir. Dolayısıyla mağdur çocuğun eşi olduğu öngörülen kişi, annesi, babası, kayınpederi ve kayınvalidesi de bu suçtan yargılanmakta ve ceza almaktadırlar. Aynı zamanda Türk Ceza Kanunu'nun "*reşit olmayanla cinsel ilişki*" başlıklı 104. maddesinde de bu yönde bir uygulama bulunmaktadır.

Çocuk yaştaki erken evliliklerde bir bedele bağlı olarak "*başlık parası*" gibi uygulamalar da söz konusudur. Bu durum, "*insan ticareti*" ile ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 80'inci maddesi kapsamına sokularak ele alınabilir. Buna ayrıca, aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali ile ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 232. maddesi de dahil edilmelidir.

Öte yandan, yasa dışı erken yaşta evlilikler sonucu gelişen çocuk yaşta hamilelikler ve bu çocukların doğum yapmaları da ayrı bir yasal sürecin başlatılmasını gerekli kılmaktadır. Çocuğun doğum yapması ile birlikte, ebe, hemşire, doktor gibi ilgili sağlık mensuplarının adli olgunun bildirilmesi yönünden hukuki sorumluluğu bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 280. maddesi, "*görevini yaptığı sırada suç işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*" şeklinde düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere, hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde Anayasal güvence altına da alınan ve çocukların toplumsal açıdan korunup kollanmalarını esas alan görev ve yükümlülükler kamu adına görev yapanlar için daha da arttırılmıştır.

11 yaşında evlendirilen, 12 yaşında anne olan ve erken doğumla dünyaya getirdiği ikinci bebeğinin ölümünün ardından, evinde tabancayla vurulmuş cesedi bulunan 14 yaşındaki Kader'in acı ölümü, münferit, kendine özgü bir olay değildir. Muhtemelen anne ve babaların maddi yarar sağladığı erken yaşta evliliklerde toplumsal görmezden gelme, duymama ve konuşmama hali de bu vahim tabloya katkı sunmaktadır. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde başta muhtar olmak üzere, köyün öğretmeni, din görevlisi, jandarması gibi kamu görevlilerinin böyle bir düğünden bilgileri olmamaları mümkün değildir. Video kayıtlarının bile yapıldığı böyle günlerde resmi belge görmeden dinsel töreni yöneten ve bu birlikteliği sağlayan kişiyi de belirlemek günümüz koşullarında hiçte zor bir şey değildir. Özellikle çocuğun kamusal açıdan korunması dahil bu konudaki ihbar yükümlülüğü ile ilgili görev ve yükümlülüğün bir "*Hukuk Devleti*" ilkesi bağlamında ne ölçüde yerine getirildiği konusu da değerlendirilmeye alınmalıdır.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye'de 18 yaşın altındaki evliliklerin oranı yüzde 28'dir. Buna göre her üç evlilikten biri çocuk yaşta yapılmaktadır. Bu tablo, erken ve zorla evlendirmelerde bir "*araç*" olarak öne çıkarılan "*dinsel törenin*" suç olarak görülmediğini ve Kanun'da ön görülen cezanın da caydırıcı olmadığını açık bir şekilde göstermektedir. "*Suç*", suç olmaktan çıkarılmıştır.

Görüldüğü üzere, 18 yaşından küçük çocukların yaşadıkları bu hak ihlalleri ve mağduriyetler ile dinsel tören gibi etkenler erken yaşta evlilik sorununu hukuksal bir soruna dönüştürmektedir.

Peki kanayan bu yarayı durdurmak için ne yapılmalıdır?

- Öncelikle, görmezden gelinen bu suçun önlenmesi ve çocuk mağduriyetlerinin ortadan kaldırılması için ortak, samimi bir irade ortaya konmalıdır.
- Toplumsal değerler yerine evrensel değerlerin sağlanması, benimsenmesi ve içselleştirilmesi zorunludur.
- Türk Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuğun tanımında yaşla ilgili çelişkiler giderilmelidir.
- Türk Ceza Kanunu'nda evlilik birliği olmaksızın dinsel tören yaptırımları ve resmi evlilik belgesini görmeden “*dinsel tören*” yapanlar hakkında öngörülen ceza arttırılarak caydırıcı bir nitelik kazandırılmalıdır. Yalnızca hapis cezası değil, erteleme olmayacak şekilde para cezası da uygulanmalıdır.
- Başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı dahil ilgili tüm kamu kuruluşlar, yasa dışı çocuk evliliklerinde kamu görevlileri tarafından yapılması gerekenleri somut bir şekilde belirlemeli, genelgelerle bilgilendirme sağlamalı ve uygulamayı takip etmelidir. Bu çerçevede, hem kamuda çalışanlar hem de toplumsal açıdan bir “*eğitim*” ve “*farkındalık oluşturma*” çalışmaları başlatılmalıdır.

Ancak, tüm bunların olabilmesi, daha fazla “*Kader*”lerin mağdur edilmemesi, hayatlarının karartılmaması için artık yaşanan bu olaylardan “*utanılması*” gereklidir. Çocukların bir “*mal*”, bir “*mülk*” olarak görülmeden yaşamaları yönünde de toplumsal bir istek olmalıdır. “*Yeter*” denilmeli ve olanlara ortak olunmamalıdır.

Sözlerime son vermeden önce, küçük de olsa olumlu bir gelişmeyi sizlerle paylaşmak istiyorum. Ankara Barosu olarak şiddet mağduru kadın ve çocuklara her türlü hukuki ve sosyal desteği sağlamak üzere yürüttüğümüz Gelincik Projesi ile geçtiğimiz günlerde iki can daha kurtardık. Gelincik Merkezimize yapılan bir ihbar üzerine Muş Cumhuriyet Başsavcılığına başvuruda bulunarak 13 ve 14 yaşında iki çocuğumuzun ailesi tarafından zorla evlendirilmesini engellemek için girişimlerde bulunduk.

Gelincik Projesine olan desteğin artması ile Ankara Barosu olarak daha çok canın kurtulmasına katkıda bulunacağımıza inanıyorum.

Artık söz söyleme dönemi çoktan bitti. Her konuda somut adım... Somut adım.

Saygılarımla.